

Terugblik en toekomst

Hoe ontstond de arbeidsvoorwaarde pensioen en wat is eigenlijk het doel van een pensioenfonds? Hoe ziet de toekomst eruit en wat is de mogelijke rol daarin voor de or? Deze vragen komen aan de orde in dit artikel; het pensioen dat ondergebracht is bij verzekeringsmaatschappijen en premiepensioeninstellingen blijft daarbij buiten beschouwing.

Door Marianne Meijer-Zaalberg en Petra van Straten

rechtigden. Om draagvlak te creëren is het belangrijk dat deelnemers zich vertegenwoordigd voelen in het pensioenfondsbestuur. Jammer is dat er nog weinig jongeren bestuurder zijn van pensioenfondsen, zo blijkt uit rapporten van de SER. Overigens zijn vrouwen daarin ook ondervertegenwoordigd. Voor de or een schone taak om jonge vrouwen en mannen binnen een onderneming te stimuleren om bestuurder te worden in het pensioenfonds. Pensioenfondsen bieden in sommige gevallen de mogelijkheid om eerst een jaar mee te lopen in het bestuur om de benodigde kennis op te doen.

- **Functioneren pensioenfondsen**
- **Vermogenspositie**
- **Vooruitzichten**

Pensioen en pensioenfondsen staan in deze economisch zware tijden volop in de belangstelling en niet alleen in positieve zin. Aankondigingen van kortingen op de pensioenen voor gepensioneerden en afstempeling van pensioenaanspraken van werknemers overheersen het nieuws. Jongeren vragen zich af of pensioenfondsen voldoende rekening houden met hun belangen. Er worden vraagtekens gezet bij de solidariteit die onderdeel is van een collectieve pensioenregeling. Hoe is het zo gekomen?

Pensioen en pensioenfondsen

Wat doen pensioenfondsen? Wat is hun bestaansrecht? Na de oorlog, in de jaren vijftig, zijn er in Nederland veel pensioenfondsen opgericht. Het doel van de pensioenfondsen was en is om een aanvulling te verstrekken op 'bodempensioenen', zoals de Algemene Ouderdomswet (AOW) wel werd genoemd. De financieringsvorm is een belangrijk onderscheid tussen de AOW en de aanvullende pensioenregelingen. De AOW wordt gefinancierd volgens het opslagstelsel. Dat houdt in dat de werkenden premies betalen waarmee direct de uitkeringen aan de AOW-gerechtigden worden betaald. Het aanvullend pensioen daarentegen wordt gefinancierd volgens het kapitaaldekkingsstelsel. Dat houdt in dat de werknemer (in

principe) door premiebetaling voor zijn eigen pensioen spaart.

Rolverdeling tussen inhoud en uitvoering van de pensioenregeling

Pensioen is één van de arbeidsvoorwaarden die door de sociale partners - werkgevers (organisaties) en werknemers (organisaties) tezamen - worden overeengekomen, veelal in het kader van cao-onderhandelingen. Staat de inhoud van de pensioenregeling vast, dan wordt de uitvoering van de pensioenregeling opgedragen aan de pensioenuitvoerder. Is de pensioenuitvoerder een ondernemings- of een bedrijfstakpensioenfonds, dan worden de afspraken over de uitvoering vastgelegd in respectievelijk een uitvoeringsovereenkomst of een -reglement.

Belangenbehartiging

Het bestuur van een pensioenfonds is in de meeste gevallen paritair samengesteld. Dat wil zeggen dat het bestuur voor de helft bestaat uit vertegenwoordigers van de werkgever (sorganisaties) en voor de andere helft uit vertegenwoordigers van de werknemer (sorganisaties) en mogelijk ook uit vertegenwoordigers van de pensioenge-

Collectiviteit en solidariteit

Een pensioenregeling heeft van oudsher de kenmerken collectiviteit en solidariteit. Collectiviteit wil zeggen dat sprake is van een gedeelde doelstelling binnen de groep waardoor schaalvoordelen behaald worden en hogere rendementen gerealiseerd kunnen worden door premies gezamenlijk gespreid te beleggen. Solidariteit heeft betrekking op risicodeling binnen de groep. Risicodeling tussen de verschillende seksen, tussen gezonden en zieken en tussen generaties. Tot op heden worden vrouwen ouder dan mannen, waardoor opgebouwd ouderdompensioen langer aan vrouwen dan aan mannen wordt uitbetaald. Op het partnerpensioen heeft dat een tegenovergesteld effect. Tij-

Ook als or moet je op de hoogte zijn van mogelijke keuzes en consequenties

dan voor jongeren omdat de premie voor ouderen minder lang kan renderen dan voor jongeren. Daardoor kunnen er overdrachten plaatsvinden van de ene op de andere groep. De tendens is dat bij jongeren het draagvlak voor collectiviteit en solidariteit afneemt.

Vermogenspositie

De dekkingsgraad is een indicator voor de vermogenspositie van een pensioenfonds. Een fonds moet in elk geval beschikken over een minimum vereist eigen vermogen, dat

dens ziekte kan iemand recht krijgen op premievrije opbouw van pensioen dat ten laste komt van de collectieve pensioenpot. Pensioenopbouw voor ouderen kost meer

globaal bereikt is bij een dekkingsgraad van 105 procent. Dat betekent dat een pensioenfonds voor elke euro aan huidige en toekomstige pensioenverplichtingen 1,05 euro achter de hand heeft. Heeft het fonds een lagere dekkingsgraad, dan is sprake van een dekkingstekort en moet het fonds maatregelen treffen.

Vereist eigen vermogen

Bij een pensioenfonds speelt er nog een grens, namelijk de hoogte van het vereist eigen vermogen. Heeft een fonds minder vermogen dan het vereist eigen vermogen en meer dan het minimaal vereist vermogen, dan is sprake van een reservetekort. Het fonds heeft dan 15 jaar de tijd (op basis van een lange termijnherstelplan) om weer op het vereist eigen vermogen te komen. Deze grens ligt globaal bij een dekkingsgraad rond de 130 procent. Deze grens wordt hoger gesteld als het fonds hogere risico's neemt.

De Nederlandsche Bank (DNB) evalueert jaarlijks de ingediende lange- en kortetermijnherstelplannen. Voor de meeste fondsen met een dekkingstekort loopt de termijn van het korte termijnherstelplan eind 2013 af. Een aantal van deze fondsen moet

per 1 april 2013 al een korting op het pensioen toepassen omdat het herstel achter loopt op het herstelplan. Begin 2012 heeft DNB besloten dat de per 1 april 2013 door te voeren korting op zeven procent gemaximeerd mag worden.

Vooruitzichten

Op verzoek van de toenmalige minister van SZW, minister Donner, heeft de Commissie toekomstbestendigheid aanvullende pensioenregeling (de Commissie Goudswaard) op 27 januari 2010 een rapport uitgebracht. De Commissie Goudswaard concludeerde daarin dat het Nederlandse pensienestelsel moet worden aangepast om opgewassen te zijn tegen de gevolgen van de vergrijzing en de financiële onzekerheden. Sinds de verschijning van dit rapport debatteert de Tweede Kamer over de inhoud van een toekomstbestendig aanvullend pensienestelsel. Daarbij speelt de vraag of men wil uitgaan van de zekerheid van een nominaal pensioen, ook wel harde pensioenaanspraken genoemd, of kiest voor een voorwaardelijk reëel pensioen, ook wel

zachte pensioenaanspraken genoemd. Bij een keuze voor nominaal pensioen staat de zekerheid over het opgebouwde pensioen centraal. Er moeten dan hogere buffers aangehouden worden en er wordt alleen geïndexeerd als de financiële situatie van het fonds dat toelaat. Omdat pensioenfondsen minder risicovol gaan beleggen als de dekkingsgraad van het fonds dicht bij de 105 procent komt, is de kans op een goed rendement kleiner waardoor indexatie uitblijft. Bij de keuze voor een reëel pensioen wordt uitgegaan van het meestrijgen van het opge-

Positief is dat ook jongeren zijn geïnteresseerd geraakt in pensioen

bouwde pensioen met de loon- of prijsindex. Het pensioen wordt standaard geïndexeerd en tevens aangepast aan de rente en de

levensverwachtingen, welke aanpassing over maximaal tien jaar mag worden uitgesmeerd. Doordat minder terughoudend wordt belegt bij reële contracten, gaat men ervan uit dat daar hogere rendementen tegenover staan. Daarbij moet wel bedacht worden dat de risico's bij dergelijke contracten meer verschuiven richting deelnemers en pensioengerechtigden.

Vermogenspositie meeste pensioenfondsen onder druk

Deelname jongeren aan bestuur pensioenfondsen draagt bij aan draagvlak

Verder staat de mogelijkheid van het inbrengen van oude ‘harde’ pensioenaanspraken in een nieuwe regeling met ‘zachte’ pensioenaanspraken op de agenda. Ook bij deze discussie is het belangrijk dat belanghebbenden van alle generaties daarbij be-

trokken worden. Ook als or is het belangrijk om op de hoogte te zijn van de mogelijke keuzes en de consequenties die dat heeft voor de arbeidsvoorwaarde pensioen.

Versobering

Inmiddels is de Wet verhoging AOW- en pensioenrichtleeftijd op 12 juli 2012 in het Staatsblad gepubliceerd. Voor het aanvullend pensioen betekent deze wet per 1 januari 2014 een verhoging van de pensioenrichtleeftijd naar 67 jaar en een verdere stijging van de leeftijd door koppeling aan de ontwikkeling van de levensverwachting. De verhoging van de pensioenrichtleeftijd houdt in dat ervan wordt uitgegaan dat pensioenopbouw zal plaatsvinden tot 67 jaar. Deze wet regelt tevens per 1 januari 2014 een verlaging van het maximaal fiscaal toegestane opbouwpercentage voor pensioen. Voor eindloonregelingen een verlaging van het jaarlijks opbouwpercentage voor ouderdomspensioen van 2 procent naar 1,9 procent, voor middelloonregelingen een verlaging van 2,25 procent naar 2,15 procent. Voor beschikbare premieregelingen zijn inmiddels aangepaste staffels gepubliceerd.

Verdere versobering

In het regeerakkoord van 29 oktober 2012 van VVD en PvdA is verdere versobering van het aanvullend pensioen aangekondigd(8). Voor de pensioenopbouw gaat een aftopping tot een salarisoniveau van € 100.000 gelden. De jaarlijkse opbouwpercentages wor-

den verder verlaagd van 1,9 procent naar 1,5 procent voor ouderdomspensioen in een eindloonregeling en van 2,15 procent naar 1,75 procent in een middelloonregeling. Ook de beschikbare premieregeling zal worden verlaagd.

Samenvatting en conclusie

Door aankondiging van korting op pensioenen zijn veel werknemers en pensioenge-rechtigden zich gaan realiseren dat het aanvullend pensioen niet meer zo zeker is als was gedacht. Het draagvlak voor collectiviteit en solidariteit in een pensioenregeling, ondergebracht bij een pensioenfondsen, neemt af. Belangstelling voor en actieve deelname van jongeren aan het bestuur van een pensioenfondsen kan bijdragen aan toename van dit draagvlak. Pensioenregelingen worden versoberd door verhoging van de pensioenleeftijd. Inmiddels wordt er gewerkt aan een nieuw pensioenstelsel waarin pensioen wellicht minder zeker wordt, maar meer toekomstbestendig omdat van jaar tot jaar rekening wordt gehouden met de rente en levensverwachtingen. Positief effect is dat ook jongeren geïnteresseerd zijn geraakt in pensioen. Dat is nog niet terug te zien in de samenstelling van de besturen van pensioenfondsen. Wellicht dat de or jongeren kan stimuleren om bestuurder te worden in het pensioenfondsen.

Marianne Meijer-Zaalberg is senior pensioenjurist en fiscalist en Petra van Straten is advocaat bij Loyens & Loeffte Amsterdam.

Gebruikte literatuur

1. Zitting 1963-1964 – 7762, Memorie van Toelichting, nr. 3, pag.2, nadere wijziging van de Algemene Ouderdomswet en de Algemene Weduwen- en Wezenwet (invoering van een sociaal minimum).
2. Rapport 2009 Pensioencommissie Eindevaluatie medezeggenschap gepensioneerden, Sociaal-Economische Raad en Rapport 2009 Pensioencommissie Inventarisatie Principes voor goed pensioenfondsenbestuur, Sociaal-Economische Raad, beiden gepubliceerd op 19 maart 2009.
3. Beleidsregel van De Nederlandse Bank van 5 december 2011, nr. Tb/2011/734668, inzake het opstellen van een financieel crisisplan in het kader van de verplichting op grond van artikel 145 Pensioenwet en artikel 140 van de Wet verplichte beroepspensioenregeling en artikel 24 van het Besluit Financieel toetsingskader pensioenfondsen om in de actuariële en bedrijfstechnische nota onder meer een beschrijving te geven van een financieel crisisplan als onderdeel van de hoofdlijnen van het interne beheersingssysteem en de financiële sturingsmiddelen (Beleidsregel financieel crisisplan pensioenfondsen).
4. Rapport “Een sterke tweede pijler Naar een toekomstbestendig stelsel van aanvullende pensioenen”, Commissie Toekomstbestendigheid Aanvullende Pensioenregelingen, Prof. dr. K.P. Goudswaard (voorzitter), Prof. dr. R.M.W.J. Beetsma, Prof. dr. Th.E. Nijman, Prof. dr. P. Schnabel, (Commissie Goudswaard), 27 januari 2010.
5. Tweede Kamer, vergaderjaar 2011-2012, 32 043, nr. 113., 114 en 126, pag. 22.
6. Staatsblad 2012, 328, Wet van 12 juli 2012 tot wijziging van de Algemene Ouderdomswet, de Wet werk en bijstand, de Wet inkomstenbelasting 2001 en de Wet op de loonbelasting 1964 in verband met stapsgewijze verhoging en koppeling aan de stijging van de levensverwachting van de pensioenleeftijd (Wet verhoging AOW- en pensioenrichtleeftijd).
7. Bruggen slaan, Regeerakkoord VVD – PvdA, 29 oktober 2012.